

“TIQXMMI” MILLIY TADQIQOT UNIVERSITETINING
QARSHI IRRIGATSIYA VA AGROTEXNOLOGIYALAR INSTITUTI

«TASDIQLAYMAN»

O'quv ishlari bo'yicha direktor
O'rinbosari

D.A. Quvvatov
2024-yil

YAYLOV-CHO'L O'SIMLIKSHUNOSLIGI

fani bo'yicha

SILLABUS

kunduzgi bo'lim uchun

Bilim sohasi: 800000 – Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi: 810000 – Qishloq xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi: 60812200 – O'simlikshunoslik (ekin turlari bo'yicha)

Qarshi – 2024

Modul / FAN SILLABUSI

Gidromelioratsiya fakulteti

60812200 - O'simlikshunoslik (ekin turlari
bo'yicha) ta'lim yo'nalishi

Fanning nomi:	Yaylov-cho'l o'simlikshunosligi
Fan turi:	Majburiy
Fan kodi:	YCHO'SH2106
Kurs:	2
Semestr:	4
Ta'lim shakli:	Kunduzgi
Mashg'ulotlar shakli va semestrga ajratilgan soatlar:	180
Ma'ruza	40
Amaliy mashg'ulotlar	40
Laboratoriya mashg'ulotlari	-
Seminar	-
Kurs ishi (loyihasi)	-
Mustaqil ta'lim	100
Kredit miqdori:	6
Baholash shakli:	Imtihon
Fan tili:	O'zbek

Fan maqsadi (FM)

FM1	Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga yaylov-cho'l o'simlikshunosligi sohasida erishgan yutuqlari va iqtisodiy samaradorligi hamda kelajagi, respublika ta'lim tizimi va ta'lim muassasasi tarkibiy tuzilmasi, talabaniing xuquq va majburiyatlari, qishloq xo'jaligida amalga oshirilayotgan isloxoatlarni ma'no-mazmunini, yaylov-cho'l o'simlikshunosligi fanining ahamiyatini, qonunlarini, talabalar o'zlari tanlagan yo'nalishiga qiziqish uyg'otish, talabalar bilimi, o'quvi va ko'nikmalariga qo'yilgan talablar, fanni o'tish uslublari hamda respublika tabiiy va madaniy yaylovlarni barqaror rivojlanishida yaylov-cho'l o'simlikshunosligi fanining ahamiyati to'g'risida batafsil tushuncha va bilimlarni shakllantirishdan iborat.
------------	---

Shuningdek, yaylov-cho'l o'simlikshunosligiga oid yangiliklar hamda ularni bugungi kunda qishloq xo'jaligida qo'llanilishi bo'yicha ma'lumotlarga ega bo'ladi.

Fanning vazifalari - talabalarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, yaylov-cho'l o'simlikshunosligining ilmiy asoslarini, dehqonchilikning umumiy masalalari, yerga ishlov berish jarayonlari uchun zarur bo'lgan uslubiy yondashuvlarni egallashga ko'maklashish, dehqonchilikning ilmiy asoslari kabi dolzarb masalalarni ochib berish, qishloq xo'jalik yaylov-cho'l o'simlikshunosligi bo'yicha amaliy ko'nikmalarni hosil qilishdan iboratdir.

Fanni o'zlashtirish uchun zarur boshlang'ich bilimlar	
1.	Dehqonchilik va o'simlikshunoslik (DO'2106)
2.	O'simlikshunoslik (O'SSh 1406)
3.	Botanika va o'simliklar fiziologiyasi (BOF1105)
4.	Kimyo (KIM1108)
5.	Biologiya va genetika (BG2104)
6.	Tuproqshunoslik va agrokimyo (TUPA 1304)

Ta'lim natijalari (TN)	
Bilimlar jihatidan:	
TH1	yaylov - cho'l o'simliklarining biologik va ekologik xususiyatlarini, guruhlari va turlarini, oziqaviylik xususiyatlarini, o'simliklarning rivojlanishi va hayot qonuniyatlari, bir va ko'p yillik o'tlarni farqlash haqida <i>tasavvurga ega bo'lishi</i> ;
TH2	yaylov - cho'l mintaqalarda uchraydigan bir yillik va ko'p yillik yem-xashak o'tlarni ajratish, ularning urug'chiligi tashkil etish, madaniy o'g'itlarni farqlay olish, senaj va pichan namligini aniqlash, dag'al va to'yimli oziqabop senaj va pichanlar tayyorlash ko'nikmalariga ega bo'lishi. Yaylov-cho'llardan foydalanish usullari, pichan tayyorlash, g'aramlash, senaj va silos bostirish yo'llarini va ularni saqlash texnologiyasi <i>ko'nikmalariga ega bo'lishi</i> ;
TH3	Yaylov - cho'l o'simliklarining biologik shakllari bo'yicha bir-biridan farqini, ulardan foydalanish hamda ko'paytirish usullarini, madaniy yaylovlar barpo etishni, ularni o'g'itlashni, chorva mollari uchun senaj va pichan tayyorlash <i>malakasiga ega bo'lishi kerak</i> .
Ko'nikmalar jihatidan:	
TH4	fanning ilmiy asoslari va asosiy qonunlari, olimlarning faniga qo'shgan hissalarini, yaylov-cho'l o'simlikshunosligida ilg'or va innovatsion texnologiyalarni qo'llanishini biladi;

TH5	tuproqning suv, havo, issiqlik, oziqa rejimlarini yaxshilashni, begona o'tlarga qarshi kurash va yerga ishlov berishning zamonaviy, maqbul usullarini tanlash va qo'llashlarni biladi;
TH6	yaylov-cho'l o'simlikshunosligida istiqbolli o'simlik turlarini tanlash va agrotexnik usullarini qo'llay olishni <i>bilish va ulardan foydalana olish</i> ;
Fan mazmuni	
Mashg'ulotlar shakli: ma'ruza (M)	
M1	Yaylov - cho'l o'simlikshunosligi fanining maqsadi, vazifalari, predmeti unga oid asosiy tushuncha va atamalar.
M2	Yaylov cho'l o'simlikshunosligining biologik asoslari.
M3	Yaylov - cho'l o'simlikshunosligining ekologik asoslari.
M4	Cho'l o'simliklarining tuproq sharoiti xususiyatlariga qarab taqsimlanishi.
M5	Cho'l va adir mintaqalari yaylovlarining asosiy o'simliklari, ularning muxim biologik va xo'jalik xususiyatlari.
M6	Cho'l va yaylov o'simliklarining oziqaboplik xususiyatini baholash.
M7	Cho'l va adir mintaqalari, ularning umumiy tavsifi hamda farqlanishi.
M8	Cho'l o'simliklarining tashqi omillarga moslashishi.
M9	Cho'l va adir yaylovlaridan samarali foydalanish.
M10	Tabiiy yaylovlar holatini yuzaki yaxshilash tizimi.
M11	Yaylovlar mahsuldorligini oshirish.
M12	Qorako'chilik yaylovlarini tubdan yaxshilash tizimlari.
M13	Yaylov tiplari va ularning asosiy oziqabop o'simliklari.
M14	Qorako'chilik yaylovlari holatini yaxshilovchi istiqbolli fitomeliorantlar va ularni parvarishlash zonal texnologiyalari.
M15	Istiqbolli fitomeliorantlarning muhim xo'jalik va biologik xususiyatlari.
M16	Efemer va efemeroid o'simliklar va ularning asosiy oziqaboplik xususiyatlari.
M17	Cho'l hududlari yaylovlari hosildorligini oshirishning zonal texnologiyalari va ularni qo'llash xususiyatlari.
M18	Qorako'chilik yaylovlarida hayvonlarni suv bilan ta'minlashni tashkil etish.
M19	Suv bilan ta'minlash inshootlarining tiplari. Ulardan qo'y qo'zilarni o'tlatish uzoqroq masofasi.
M20	Mollarni cho'l, adir va tog'li hududlarida ko'chirib yaylovlardan foydalanish xususiyatlari.
Mashg'ulotlar shakli: amaliy mashg'ulot (A)	
A1	Donli yem-xashak ekinlarning umumiy morfologiyasi, biologik xususiyatlari, rivojlanish fazalari.

A2	Arpaning ozuqaviylik ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A3	Javdar va sulining ozuqaviylik ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A4	Makkajo'xorning ozuqaviylik ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A5	Jo'xorning ozuqaviylik ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A6	Xashaki don-dukkakli ekinlarning umumiy morfologik xususiyatlari.
A7	Xashaki no'xatning ozuqaviylik ahamiyati va morfologiyasi.
A8	Shabdar va bersim sistematikasi va morfologiyasi.
A9	Bedaning ozuqaviylik qiymati, sistematikasi va morfologiyasi.
A10	Ko'p yillik va bir yillik qo'ng'irboshli yem xashak o'tlar vakillari.
A11	Sudan o'ti ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A12	Topinamburning ozuqaviylik ahamiyati, sistematikasi va morfologiyasi.
A13	Ildizmevalilar. xashaki lavlagi sistematikasi, morfologiyasi.
A14	Xashaki poliz ekinlari sistematikasi va morfologiyasi.
A15	Yashil konveyer.
A16	Qorako'lichilik hududlari yaylov tiplari.
A17	Ozuqabop turlarning bioekologik va xo'jalik xossalari.
A18	Yaylovlarda tarqalgan efemer va efemeroid o'simliklar.
A19	Yaylovlarda keng tarqalgan dag'al poyali o'simliklar.
A20	Yaylovlarda uchraydigan buta va yarim butalar.

Mustaqil ta'lim (MT)	
MT1	O'zbekiston Respublikasining yaylovlar to'g'risidagi qonun va qarorlari.
MT2	O'zbekiston Respublikasining tabiiy yaylovlardagi asosiy o'simlik turlari.
MT3	Qum va qumoq tuproqlarda sug'oriladigan madaniy yaylovlar barpo qilish.
MT4	Gidreologik mintaqalar va sug'oriladigan yaylovlarning holatiga tabiiy sharoitlarining ta'siri.
MT5	Sug'oriladigan yaylovlarning meliorativ holatiga antropogen omillarning ta'siri.
MT6	Sug'oriladigan yaylovlarda tuzlarning paydo bo'lish manbaalari va botqoqlanish sabablari.
MT7	Sug'oriladigan yaylovlarda sho'r tuproqlar va ularning turlari hamda hususiyatlari.
MT8	Yaylovlarning tabiiy sharoitlari va meliorativ holati.
MT9	Yaylovlarni melioratsiya qilish tarkibi, yuza yaxshilash tadbirlari.
MT10	Tabiiy to'qay yaylovlarda o'tkaziladigan meliorativ tadbirlar, tabiiy to'qay paydo bo'lish sabablari: to'qay yaylovlarda o'tkaziladigan meliorativ tadbirlar.
MT11	Sho'r suvlar ta'siriga chidamli o'simliklar va ulardan sug'oriladigan madaniy yaylovlar barpo qilishda foydalanish.

MT12	Sug'oriladigan madaniy yaylovlarga yomg'irnatib sug'orish usulini joylashtirish va samarali foydalanish yo'llari.
MT13	Sug'oriladigan madaniy yaylov o'simliklarini sug'orish rejimini aniqlash.
MT14	Sho'r yerlarda sug'oriladigan madaniy yaylovlar barpo qilish.
MT15	Sug'oriladigan madaniy yaylovlarni sug'orish usullari va ularning o'zaro afzalliklari hamda kamchiliklari.
MT16	Tabiiy yaylovlarning inqirozi va ularni oldini olish chora tadbirlari.
MT17	Sug'oriladigan madaniy yaylovlarda ekinladigan o't turlari.
MT18	Sug'oriladigan madaniy yaylovlarni sug'orishda qo'llaniladigan sug'orish mashinalari va ulardan foydalanish.

Asosiy adabiyotlar

1.	R.O.Oripov, N.X.Xalilov. "O'simlikshunoslik" o'quv qo'llanma. T. O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2007.
2.	H.Atabayeva, O.Qodirxo'jayev. "O'simlikshunoslik" o'quv qo'llanma. T. Yangi asr avlodi, 2006.
3.	Maxmudov M.M., Haydarov Q. Yaylovshunoslik. (darslik) Toshkent. SamQXI, 2009 y, 261 bet.
4.	Maxmudov M.M., Yusupov S.Yu, Xayitbayev R. va boshqalar – qorako'lichilik yaylovlari va ulardan samarali foydalanishga oid amaliy qo'llanma, Samarqand, 2001, 52 b.
5.	Maxmudov M.M., Xayitboyev R – Cho'l yaylovlaridan samarali foydalanish va ularning mahsuldorligini oshirishga oid tavsiyalar. Toshkent. 2000, 26 b.
6.	Maxmudov M.M., Bekchanov O., Muhimov T.X. va boshqalar. Qorako'lichilik yaylovlari holatini yaxshilash va ulardan foydalanishning ekologik ta'baqalashgan texnologiyalari. Toshkent, 2006, 36 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

1.	Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. Toshkent, "O'zbekiston" NMTU, 2017. - 56 b.
2.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 1 iyundagi "2017 yilda boshqoli don ekinlaridan bo'shaydigan maydonlarga takrorik ekinlarni joylashtirish, ekish uchun talab etiladigan moddiy-texnika resurslarini o'z muddatida yetkazib berish chora-tadbirlari to'g'risida" gi PQ-3027-sonli Qarori.
3.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13-iyundagi "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligi xodimlari kuni" bayram tadbirida belgilangan vazifalardan kelib chiqqan holda, qishloq xo'jaligining mavjud imkoniyatlaridan yanada samarali foydalanish, sohasida iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish, ilm-fan yutuqlari va innovatsion yangiliklarni tizimli joriy etish va oziq-ovqat havfsizligini ta'minlash bo'yicha kechiktirib bo'lmaydigan chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-3432-sonli Qarori.
4.	Norqulov U., Sheralliev X. Yaylovlar melioratsiyasi. Darslik T. 2010 y, 200 bet.

5.	Norqulov U., Allanov X. Yaylovlar melioratsiyasi fanidan ma'ruza matnlari. T. 2010 y, 200 bet.
6.	Norqulov U. Yaylovlar melioratsiya fanidan amaliy mashg'ulot mavzulari bo'yicha uslubiy qo'llanmalar T. 2010 y, 200 bet.
1.	Axborot manbaalari:
1.	www.gov.uz. - O'zbekiston Respublikasi hukumat portali.
2.	www.lex.uz. - O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari.
3.	www.world-bank.org/eca /enviro-nment.
4.	www.undp.org/hidro.
5.	www.ziynet.uz.
6.	www.edu.uz.

TALABALAR BILIMINI BAHOLASH MEZONLARI VA KREDITLARNI OLISH UCHUN TALABLAR

Fanga oid nazariy materiallar ma'ruza mashg'ulotlarini ma'ruzalarda ishtirok etish va HEMIS platformasi orqali ma'ruzalarni mustahkamlash hamda belgilangan test savollarga javob berish orqali amalga oshiriladi.

Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha amaliy ko'nikmalar hosil qilish va o'zlashtirish mashg'ulotlarga to'liq ishtirok etish va uni topshirish orqali amalga oshiriladi.

Mustaqil ta'lim mavzulari professor-o'qituvchilar tomonidan berilgan mavzular bo'yicha haftaning belgilangan mustaqil ta'lim kunlari (darsdan tashqari soatlar hisobidan) to'g'ridan-to'g'ri yoki HEMIS platformasi orqali berilgan mavzular bo'yicha topshiriqlar turli ko'rinishlarda bajarish tavsiya etiladi:

- mavzu yuzasidan tahliliy ma'lumot (esse) tayyorlash;
- hisoblash-chizma mustaqil ishini bajarish;
- badiiy-ijodiy ishini bajarish;
- aniq mavzu bo'yicha tahliliy taqdimot (prezentatsiya) tayyorlash;
- berilgan masalaga aniq yechim topish va uni tahlil etish;
- berilgan muammoni keng tahlil qilish, unga ta'rif va xulosalarni berish;
- berilgan mavzuni chuqur o'rganish va yuqori darajada tahlil qilish;
- tajriba-sinov ishlarini amalga oshirish;
- amaliyotdagi mavjud muammoning yechimini topish, test, munozarali savollar va topshiriqlar tayyorlash orqali loyihalar ishlash ko'nikmasini shakllantirish;
- ilmiy maqola, tezislar va ma'ruza tayyorlash;
- amaliy mazmundagi nstandart masalalarni yechish va ijodiy ishlash.

Talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 29-apreldagi "Oliy ta'lim muassasalari talabarlari mustaqil ta'limini tashkil etish bo'yicha namunaviy tartibini tasdiqlash

to'g'risida"gi 136-son buyrug'i hamda "TIQXMMI" MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotekhnologiyalar institutining 2024 yil 22-iyundagi №153 A/f-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan Nizom asosida amalga oshiriladi.

Mustaqil ishlar soni 15 ta. Fanning mohiyatidan kelib chiqib har bir talabaga 10 tadan mustaqil ish mavzulari beriladi. 1-ON ni hisoblayotganda 5 tasi, 2-ON hisoblayotganda esa qolgan 5 tasi baholanadi. Fan xususiyatidan kelib chiqib, oraliq va yakuniy nazorat savollarining kamida 50% qismini mustaqil o'qib o'rganish uchun tavsiya etilgan mavzu/topshiriqlar bo'yicha shakllantiriladi.

Oraliq nazorat 2 marta o'tkaziladi: 1-ON o'quv jarayonining 5-haftasida, 2-ON esa 9-haftasida o'tkaziladi. Talaba 1-ON ni o'zlashtira olmasa ham 2-ON ni topshirishi mumkin. Oraliq nazorat ballari jamlanadi, ikkalasidan kamida 60% o'zlashtirish ko'rsatkichga ega bo'lsa talabaga yakuniy nazorat topshirishiga ruxsat etiladi, aks holda talaba yakuniyga kiritilmaydi. Oxirgi 10-haftada oraliq nazoratlardan yetarli ball to'play olmagan talabalar uchun qayta topshirish imkoniyati beriladi.

Yakuniy nazorat 1 marta o'tkaziladi: yakuniy nazorat buyruq asosida tasdiqlangan komissiya ishtirokida olinadi. Mutaxassislik fanlardan (shu jumladan, o'quv soatlari ko'p bo'lgan fanlar) kafedra xulosasiga ko'ra yozma shaklda tashkil etiladi. Kredit miqdori kam yoki auditoriya soati kichik bo'lgan fanlar test shaklida olinadi.

Ushbu fandan jami 15 ta amaliy mashg'ulot rejalashtirilgan. Shundan 8 tasini 1-ON gacha muddatda topshirishadi. Qolgan 7 ta amaliy mashg'ulotni natijalari 2-ON ga hisobga olinadi.

1-ON fanning 1-qismi bo'yicha test (yoki og'zaki, yozma bo'lishi mumkin) shaklida topshirishadi. Test savollari soni 200 ta. Kamida 2 hafta oldin savollar tanishtiriladi. Oraliq nazorat vaqtida 40 ta savol talabaga beriladi. Har bir savolga 0,25 ball relashtirilgan. Test maxsus dasturlar (easyQuizzy) asosida o'tkaziladi.

Yakuniy nazorat savollari talabaga kamida bir oy oldin yetkazilishi kerak. Agar yakuniy nazorat test shaklida o'tkazilsa, 200 tadan kam bo'lmagan savollar talaba tanishtiriladi. Test javoblari talabaga berilmaydi. Yakuniy nazorat uchun savollar ko'proq mustaqil ta'lim mavzulari bo'yicha berilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Yakuniy nazorat turini o'tkazish va mazkur nazorat turi bo'yicha talabaning bilimini baholash o'quv mashg'ulotlarini olib bormagan professor-o'qituvchi tomonidan amalga oshiriladi.

60812200 - O'simlikshunoslik (ekin turlari bo'yicha) ta'lim yo'nalishi 2-kurs talabalari uchun "Yaylov-cho'l o'simlikshunosligi" fanidan talabalar bilimini baholash va nazorat qilish mezonlari

Ko'rsatkichlar	Soni	Bir nazorat uchun ajratilgan ball	Jami
Oraliq nazorat – (60 ball)			
<i>Oraliq nazorat – 1</i>			
Amaliy mashg'ulotlarni topshirish	10	1	10 ball
Mustaqil ishlarni topshirish	5	2	10 ball
Yozma ish	1	10	10 ball
Jami			30
<i>Oraliq nazorat – 2</i>			
Amaliy mashg'ulotlarni topshirish	10	1	10 ball
Mustaqil ishlarni topshirish	5	2	10 ball
Og'zaki savol-javob	1	10	10 ball
Jami			30
Yakuniy nazorat – (40 ball)			
Yozma ish			
(yoki og'zaki, test shaklida)	1	40	40 ball
JAMI			100 ball

Fan o'qituvchisi to'g'risida ma'lumot

Muallif:	Yodgorov Normumin G'ulomovich, qishloq xo'jaligi fanlari doktori, professor
E-mail:	ynormumin@mail.ru
Tashkilot:	"TIQXMMI" Milliy tadqiqot universitetining Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti "Agrotexnologiyalar" kafedrasi
Taqrizchilar:	Azimova M.E. – QarMII "Qishloq xo'jalik mahsulotlarini saqlash va dastlabki ishlash texnologiyasi" kafedrasi dotsenti, q.x.f.d (PhD). Abdiyev A.A. – "TIQXMMI" MTUning Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar instituti O'quv uslubiy bo'lim boshlig'i, q.x.f.n., dotsent.

Mazkur Sillabus institut uslubiy Kengashining 2024 yil 26 avgustdagi 1-sonli yig'ilish bayoni bilan tasdiqlangan.

Mazkur Sillabus "Agrotexnologiyalar" kafedrasining 2024 yil 16 avgustdagi 1-sonli yig'ilish bayoni bilan ma'qullangan.

O'quv-uslubiy bo'lim boshlig'i dots. A. Abdiyev

Gidromeliioratsiya fakulteti dekani dots. A. Qurbanov

"Agrotexnologiyalar" kafedrasi mudiri dots. R. Ya. Nurillayev

Tuzuvchi: prof. N.G. Yodgorov